

Una versió literària del «Viatge a l'infern de Pere Porter» signada per l'escriptor mallorquí Llorenç Riber

PEP VILA
Institut d'Estudis Gironins

Quaderns de la Selva, 26 (2014)
157-166



Potser és una temeritat portar fins als lectors dels “Quaderns de la Selva”, quelcom més de nou sobre la narració anònima de principis del segle XVII (1608), *Viatge a l'infern de Pere Porter*, sobre aquell pagès del veïnat de Gasoltes del terme de Tordera que un diable se l'enduu fins a infern, pels estanys de Sils, per tal de localitzar un notari, l'acció del qual ocorre per aquestes terres. El cert és que a la versió moderna, més coneguda, que en va fer l'editor i novel·lista Joan Sales, n'hi hem d'afegir una segona, més culta, amb un regust medievalitzant, amanida amb citacions del Dant, de l'humanista, eclesiàstic mallorquí Llorenç Riber (Campanet, 1882-1958), catedràtic de retòrica i de poètica al seminari de Mallorca, traductor de Virgili al català, col·laborador de la Fundació Bernat Metge, estudis de Lull, poeta de l'anomenada escola mallorquina, prosista de fina elegància, etc. El seu gust per la poesia popular, el món de l'hagiografia el menaren a editar llibres tals com: *Els camins del paradís perdut* (1920), *Els sants a Catalunya* (1919-1922).

Llorenç Riber fou un autor apreciat pel seu model de prosa. Recordem ara: *La minyona d'un infant orat* (1935). Aquesta elegància en la prosa, deutora potser de la seva admiració pels clàssics, també la trobem en aquesta versió abreujada d'un altre clàssic bord, segons l'esperit del Barroc, amb unes arrels fortament folklòriques. No crec que Riber conegués aquesta història a través de la rica tradició manuscrita conservada, suposo que la va assaborir a partir d'edicions divulgadores publicades per Gaietà Vidal i Valenciano, *Lo món invisible en la literatura catalana*, “La Renaixensa”, (VI, 9-10 i 11-12 (1876), 321-327 i 393-403), i per Ramon Miquel i Planas, *Llegendes de l'altra vida* (Barcelona, 1914). A Girona se n'havia publicat una primerenca edició a la fi del segle XIX, reeditada molt deturpada, caracteritzades per la seva descurança textual, en tres ocasions més: *Verdadera relació de un extraordinari fracàs que succeí a Pere Porter ...* (Girona: Imprempta y Encuadernació de Manuel Llach, 1897), encara que la més coneguda fou la del *Viatge a l'infern* dintre la col·lecció popular de (L'Avenç, 1906).

Algunes aportacions al tema

Amb posterioritat s'han publicat altres treballs de molta vàlua sobre diversos aspectes d'una obra que suscita encara l'interés de molts lectors i estudiosos perquè uns fets que s'han presentat com a reals va permetre a l'erudit Pons Guri localitzar molts de noms i cognoms que surten en aquesta sàtira, i fins i tot de blasme centrada en el món de la ruralia. Sense voler ser exhaustiu, destaco entre altres treballs, les aportacions de Joan Sales, Pep Coll, Narcís Figueres i David Pujol, que entren dins d'aquesta línia divulgadora i pedagògica que es fa necessària per acostar el nostre patrimoni escrit als lectors no especialistes:

Joan SALES ed., *Contes d'ahir i d'avui* (tria, adaptació del text, pròleg i vocabulari de Joan Sales; introducció de Núria Folch de Sales), Barcelona, Club editor (Club de butxaca, 47), 1986, 108 p.



ANÒNIM, *Viatge a l'infern d'en Pere Porter. Entre la realitat i la ficció*. Introducció, edició i notes a cura de Josep Maria Pons i Guri. Barcelona: Curial (Autors catalans antics, 12), 1999, 169 p.

Pep COLL, "Fabulós viatge a l'infern", *Descobrir Catalunya*, 110 (juny 2007), p. 8.

Pep VALSALOBRE i Narcís FIGUERAS, "Confluències literàries en el Viatge de Pere Porter a l'Infern", *Quaderns de la Selva*, 12, 2000, 91-101.

David PUJOL (adaptació), Ignasi ESTEVE (il·lustracions) i Narcís FIGUERAS (epíleg), *El cas estrany d'en Pere Porter*, Bàlec Llibres, 2007.

AAVV, *El viatge a l'infern, Interpretació artística del relat de Pere Porter (segle XVII)*, Sils, 2010.

Que jo sàpiga aquesta narració del *Viatge a l'infern de Pere Porter*, relacionada amb altres casos medievals de viatges a ultratomba, Riber la va publicar dins la sèrie *Per l'altar i per la Llar: Viatges a l'altre mon* dins de la seva *Obra Completa* (Barcelona, Barcelona, Selecta, 1949, pàgs. 1537-1564). *Per l'altar i per la llar: articles i parlaments*. (Volum IV), havia sortit anteriorment com a llibre solt a Barcelona: Llibreria Catalonia, 1928. En aquests *Viatges...* Riber desenvolupa literàriament els temes de *La mort del rei Joan* (I); *L'ombra del rei Joan* (II); *A cercar l'ombra del rei Joan* (III); *Un català al pou de Sant Patrici* (IV); *Col·loqui amb l'ànima del rei Joan* (V); *Un pagès de Tordera a l'infern* (VI); *Un deute pagat i reclamat* (VII); *El notari Gelmar Bonsoms* (VIII); *El retorn* (IX). Ho explica el mateix Riber en el pròleg de l'obra: «El títol mateix de *Per l'altar i per la llar* indica el doble caràcter religiós i patriòtic que té l'aplec. Són breus excursions per la història nostrada com les que fan les abelles per una floresta primaveral. *Passio un procim*. Jo hauria volgut com elles fer vera aquesta divisa que vol dir: *Pastur entre flors perquè la bresca fruiti*» (pàg. XXXIX).

Dels tres grups de versions en les quals podem agrupar els manuscrits i edicions d'aquesta contalla, Riber reescriu la peça acostant-se al segon grup en el qual un caputxí Francesc de Canet de Rosselló, l'any 1621, acompanyat de fra Climent de Tordera, visiten a Pere Porter per conèixer de primera mà la veracitat de l'història, barreja de materials reals i ficticis, que podríem adscriure a les nombroses relacions de successos presents en les lletres hispàniques durant els segles XVI, XVII i XVIII.

Per qui es vulgui acostar a una visió de conjunt de la vida i obra d'aquest virgilià insigne, pot llegir amb profit el llibre col·lectiu de DD.AA, *Actes de les jornades d'estudi sobre Llorenç Riber*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat/ Consell Insular de Mallorca (2011).

Propòsits de l'arranjador

Què fa Riber en aquesta ocasió? Com que gairebé no podem parlar de prosa com a gènere de creació en els segles XVII i XVIII, aquest relat particular té l'encant d'una petita crònica literària. El mallorquí, que s'interessava per aquest retaule de la vida de pagès, una història exemplar amb final feliç, ja que entre altres gràcies, rere l'obra hi havia una voluntat moralitzadora que plaïa a l'autor d'aquesta adaptació,



—la justícia hi acaba triomfant entre camins sembrats de prodigis i de meravelles infernals—, reescriu de nou la contalla, divulgada de pares a fills, com si fos un conte explicat a la vora del foc, en una magnífica peça d'orfebreria verbal, la qual acota i subdivideix en quatre capítols principals: 1) la figura del pagès de Tordera; 2) el deute pagat; 3) la personalitat del notari; 4) el retorn a la civilització. L'obra no deixa de ser dintre de la tradició barroca un cant al “desengany del món”, a la corrupció de costums, una narració, molt llegida i comentada per la pagesia de la comarca, que explicaria el contrasentit i la injustícia de moltes accions humanes.

El pagès protagonista intenta per tots els mitjans defensar-se dels deshonoros que va sofrir la seva família. La figura del diable, sota aparença humana, la visió d'uns infernats amb noms i cognoms no deixen de ser uns altres elements atractius de l'obra que Riber, bon coneixedor de la *Divina Comèdia*, adapta amb gràcia. A voltes el diable, vestit de noi jove, no ens sembla tan dolent ja que desitja ajudar al pagès, això sí a canvi de l'ànima. El pagès, bon cristià, figura de devia plaure a Riber no es deixà temptar.

La narració original conservada en diverses redaccions impreses i manuscrites dels segles XVII a XIX, amb variants i divergències, fou escrita en un català, a voltes amb poca voluntat literària. El propòsit de la versió de Riber era de facilitar l'accés a un text interessant que a mitjan segle XX era poc difós, malconegut. Aquí simplifica la frase subordinada, a voltes carregada de circumloquis. També reordena els materials perquè el text setcentista no fos un entrebanc dissuasori per al lector, despullat de totes les espines que fan avorrir la lectura i la comprensió del text. Així la narració avança més ràpidament. Quan ho creu convenient respecta al màxim el text dialogat, la llengua familiar en la qual incorpora mallorquinismes, arcaïsmes volguts, girs populars de les Illes; Riber tampoc no s'oblida d'intensificar les nombroses escenes costumistes, les peripècies que viu aquest pagès de Tordera, trets aquests de clara filiació popular. La reescriptura d'aquesta història exemplar no enterboleix en cap moment el fons verista de l'obra, la visió real i lúcida de la dura vida a pagès al segle XVII. Aquesta versió, plena de color i de vivacitat, no hauria reeixit sense el profund coneixement que Riber tenia de la llengua vulgar i col·loquial mallorquina del seu temps. Constatem la gràcia i l'aparent facilitat amb què Riber reconstrueix els aspectes essencials d'aquesta obra, una de les poques que ha sobreviscut en el trist panorama de les lletres catalanes d'aquells temps.

Text

VI. Un pagès de Tordera a l'infern

A començaments del segle XVII en la pagesies catalanes tenia gran difusió la història exemplar d'un tal Pere Porter, pagès de Tordera, que havia estat deu dies a l'infern. Era una d'aquelles històries per a ésser recontades per les velles que, mentre van aprimant entre els dits sarmentosos el fil de la filosa, enganyen les llargues nits amb llargues contarelles. Si aquestes nits són de tardor o hivern, més els escau encara. Amb el coral lúgubre com un *De profundis* que canten defora els vents; amb els



gemecs quasi humans que fan les branques en esqueixar-se; quan rebotava sobre els teulats la calamarsa, com un rosari que s'ha trencat; les narracions extraordinàries cobren una eficàcia punyent que no tenen de cap manera a la fresca del portal sota el silenci de la lluna amiga o sota la innombrable i tèbia espurnadissa dels amorosos estels d'estiu. Aquesta sensacional historieta s'escampà en relacions orals i relacions escrites, sota un títol com aquest: Cas d'un home anomenat Pere Porter, de la vila de Tordera, que vivint entra i eixí de l'infern. No tots els dies s'esdevé que un home retorni de la gola tenebrosa del lleó ni de la ciutat fumada, hostal del dolor, sobre la negra porta de la qual està escrit el formidable vers dantesco:

Lasciate ogni speranza voi chi intrate.

D'ell en diu el seu mestre i guia Virgili qui ja hi sabia les tresques per haver-hi estat un altre cop, menat per la Sibila:

La davallada
a l'infern fàcil és: de nit i dia
bada la porta negrejant de Ditis;
però desfer les passes i a les aures
supremes retornar, laboriosa
obra és i difícil; la pogueren
fer sols ben pocs que Júpiter benigne
estimà, fills de déus, o a les estrelles
sublimats per l'ardor de l'heroisme.

Certament, Pere Porter no tenia cap d'aquestes grandeses. L'hi portà i l'en feu tornar l'amor de la justícia, que és molt més dura que no les portes ferrisses de l'infern.

La nova d'aquest viatge esgarriat s'esbombà de tal manera que arribà a les despertes orelles del comissari del Sant Ofici, Mossèn Joan Teixidor, prevere i beneficiat de Blanes, el qual en féu fer al pagès de Tordera una exacta i ben puntualitzada relació oral que ell li va confiar, de sa pròpia ma escrita, a un llibret verídici. Ni que hagués tingut ales com fulles hauria fet més llarga volada. Aquesta relació, multiplicada en còpies infinites, anà a raure a mans del caputxí Fra Francesc de Canet, vila del Rosselló, en el Vallespir, quan el pagès ex-infernà no s'havia encara tornat a metre en l'eterna foscuria engolidora. No s'acontentarà el bon caputxí, el gran sedent de meravellos, de les paraules mortes del paper, sinó que va voler veure l'espant en les paraules vives del pagès de Tordera. I es va treure el gat del sac, com diuen vulgarment, anant a la pròpia casa pairal del pagès a fer-li en nom de Déu el terrible interrogatori i a conjurar-lo que digués la veritat tota de tot el que havia vist.

Veureu, doncs, que el primer dia d'octubre de l'any 1621 (el viatge, a l'infern, Déu nos en guard, l'havia fet Pere Porter l'any 1608), Fra Francesc de Canet amb la santa companya de Fra Climent de Tordera, es posaren en camí – *binos*, de dos en dos, com Nostre Senyor trameté pel món els seus deixebles – cap al mas on habitava Pere Porter. Qui feia de guia era Fra Climent, qui, perquè era nadiu d'allà, bé hi sabia les dreces. Barbut i nus de cap, sota la cendra fina d'aquell començament de tardor, amb els peus descalços anaven calcigant el tou de les fulles caigudes dels rústecs corriols, els dos frares caputxins. La gram tensió de les coses que anaven a sentir no els deixava ni parlar:



Taciti soli e senza compagna
 N'andavan l'un dinanzi e altro dopo,
 Comme i frati minor vanno per via.

La silenciosa caminada dels dos impàvids i dolços fills de Sant Francesc m'ha fet evocar aquesta tercina del Dant que té una enorme suggestió de camí medieval. Calats, tots sols i sense companya, avançavem l'un darrera l'altre davant, com a bons framenors que eren. Arribaren al mas on Pere Porter vivia. Pere Porter va rebre els estranys pelegrins amb una rústega afabilitat, al camp mateix on es trobava, i els rebé bíblicament sota d'una pomera. Fra Francesc de Canet es va treure el paper que portava; n'hi féu lectura i va conjurar-lo en nom de Déu que confessés si era veritat allò que en el dit paper es contenia. Pere Porter contestà que aquella era la pròpia deposició feta per ell davant el dessudit comissari i espectables senyors inquisidors, i que tot era veritat llevat d'una cosa: en l'escrit li atribuïen per un malentès el sojorn de tot un mes a l'infern, essent així que només hi havia estat deu dies, ço és, des de la vigília de Sant Bartomeu fins al primer dia de setembre, que és Sant Daniel, l'escrivà, per erro, havent posat Sant Miquel. Que tota la restant narració era veritat.

VII. Un deute pagat i reclamat

Amb la seva muller i els seus fills, Pere Porter, de Tordera, conreava el seu petit camp, tranquil i gens curós, amb una pau confiada i alegre com aquella que el profeta hebreu profetitzà (*en què s'estaria cadascú a l'ombra del seu parral, cadascú a l'ombra de la seva Figuera*), quan vet aquí que, quan menys s'ho esperava, rep l'agradable visita de tota la justícia d'Hostalric i de tots els oficials i ministres d'ella. El motiu era aquest. El seu pare, el pare de Pere Porter, un any d'esterilitat, es veié compel·lit, per semblar les terres a comprar blat a espera; i el mateix que li va vendre el blat, encara li hagué de deixar diners per a passar l'any i esperar la collita nova. Aquest creditor de Porter, era un tal Just, de Tordera mateix. El pare de Porter, amb escriptura de terç i obligació de persones, comprometé al pagament d'aquell deute tots els béns seus i totes les heretats hagudes i per haver. Abans de morir, però, pagà tota la dita quantitat, i fou cancel·lat l'acte del debitori. Autoritzà la cancel·lació del dit acte Gelmar Bonsoms, el qual era notari o propietari de les escriptures o escrivanies de les viles de Tordera i Hostalric. L'acte de la dita cancel·lació s'extravià; el notari morí, i els hereus de Just reclamaren el pagament del deute, antic de més de vint anys.

Els oficials de la cort d'Hostalric, amb la perspicàcia i bona fe que caracteritzen tots els oficials des d'aquell temps ençà, i tal volta abans, fins a hores d'ara, i amb les maneres amables que són llur especialitat, li prengueren sagrament i inventariaren tots els seus béns i heretat que conreava, i amb una magnanimitat mai no vista donaren deu dies de temps per als béns mobles i trenta dies per als immobles, per a l'execució. Amb tota delicadesa volgueren, com era just, emportar-se'n penyores. Amb llàgrimes en els ulls, Pere Porter suplicà als dits oficials que no traguessin res de casa, sinó que l'hi esperessin fins a l'endemà que ell s'arribaria fins al lloc de Maçanet, que allí alguns li devien diners i que, amb aquests diners que esperava cobrar, ell els pagaria les dietes i salaris de l'execució. Els oficials foren generosos, ¿per què no? Esperarien fins l'endemà, que era el dia de Sant Bartomeu, en què ell seria de retorn i tots romandrien pagats i satisfets. Es dignaren romandre a la casa

del pagès; la muller els tractà com es mereixien; i esperaren l'endemà amb paciència exemplaríssima.

Feta aquesta avinença, Pere Porter, molt enutjat i pensatiu, pren el camí de Maçanet; i heus aquí que es troba amb un jove, molt ben tractat, que anava a cavall i menava una altra cavalcadura buida. En el punt que s'encontraren, el bell jove saludà Porter amb molta de cortesia i li demanà d'on era i on anava. Tan poques ganes tenia d'encetar conversa el pobre pagès, que no li tornà resposta; i anava seguint el seu camí tot capjup i pensívol. El jove insistí de bell nou, preguntant-li què era el que tenia i si eren treballs que els hi digués, que ell per ventura li valdria i l'afavoriria. Porter li respongué que els seus treballs eren grans i que només els podia remeiar Déu del cel, qui sap la veritat de les coses. I encara afegí Pere Porter: "Gentil home, molt jove sou per a donar remei a mos mals, i consell a mos treballs. No sabeu vós, que els consells, per encertar-se, s'han de prendre d'homes vells i savis, experimentats igualment en prosperitats i en desgràcies. Vós sou massa jove i no teniu, per sort vostra, aquesta experiència."

Com el jove sabé que el pagès de Tordera anava a Maçanet, que era el lloc on també anava ell per casualitat, l'invità a fer el camí junts i que pugés a la cavalcadura buida. Pere Porter refusava amb cortesia; i el jove insistí: "Pugueu a cavall en l'altra cavalcadura i no us cansareu". Pere Porter acceptà l'insistent envit i pujà al cavall solter.

Caminant i conversant arribaren a l'estany de Sils. De continent, el jove li va dir:

"Puix vós, Pere Porter, m'haveu contat els vostres treballs, els quals, per un pobre com vós, són insuportables vertaderament, i jo vos he promès d'ajudar-vos i donar-vos consell i traça, vull tenir-vos la paraula i lo promès. M'haveu dit que el notari que prengué l'acta de la cancel·lació del deute del vostre pare era el notari Gelmar Bonsoms i que ja era mort. Doncs bé, jo us faré parlar amb el notari, i si és cert que ell va prendre l'acte de la cancel·lació, ell vos ho dirà, i us dirà on el posà i on el dit acte és a hores d'ara. Teniu-vos bé a cavall, que jo só el Diable!"

Davant de tan insospitada revelació, Pere Porter s'alterà tot i els cabells se li arriassaren. Amb les mans convulses s'agafà a la crinera del cavall i li digué: "*Jesús, salvau-me i no em desempareu! Verge Santíssima, siau amb mi!*". Per augmentar més encara l'espant del pobre pagès, veureu que les dues cavalcadures comencen, elles amb elles, a parlar. El camí per on anaven era estret i feréstec. Se n'entren per dins l'estany de Sils; s'enfonsen per un congost; passen valls i muntanyes, grans aigües i gran mar, i arriben a un gran pla que era tot foc i dimonis:

- Pere Porter –li diu el jove–, ¿coneixeràs tu, si el veus, el notari Gelmar Bonsoms?
- Sí que el coneixeré.
- Doncs ara el veuràs.

VIII. El notari Gelmar Bonsoms

Encara no havia Pere Porter contestat al diable que sí que coneixeria el notari Gelmar Bonsoms ontocom que el veiés, ni que fos a l'infern entre foc i fum i sutge, quan vet aquí que sentí un grandíssim tabustol i veié un gran tropell de dimonis. Se'n venien



alegres i amb molta gatzara i cridòria, sonant corns i xeremies molt diferents de les d'aquest món. El motiu d'aquella gran festa i bogiot era que portaven a l'infern una víctima pingüe, d'aquelles que amb el seu propi pes fan caure la balança: l'ànima de micer, Dilameres, clavari *quondam* del vescomtat de Cabrera, home embullós i enredaire que hauria mogut plet al Pare nostre, com solen dir; acusat de moneder fals i d'haver fet matar impunement algú. De la sang que un altre escampà, en portava les mans brutes. Per tot això fou capturat i portat a les presons de Barcelona, on emmalaltí i morí...

Altres concert infernal de corns i de xeremies. Qui entrava aquest cop a l'infern, emportat per un reguitzell de dimonis, era l'ànima de mossèn Jordà, prevere i capellà, nadiu de la vila de Pineda, el qual, mentre vivia, era estat vicari a l'Hospital general de la Santa Creu a Barcelona. Pere Porter, que el coneixia, l'havia deixat viu i sa i bo quan ell partí per a l'infernial viatge. Al darrera del capellà, entrà a l'infern l'ànima d'un espectacular cavaller: misser Felip Roger, de la vila de Calella, qui havia estat governador del vescomtat de Cabrera. Per què anà a l'infern aquest cavaller? Per què en lloc de donar llum donà fum i en compte de posar pau, posà guerra, i semblà discòrdies i confusió entre el marquès d'Aitona i els seus vasalls. A l'infern també anà un doctor anomenat misser Maduixer, assessor, ça enrerà, del dit vescomtat, al qual, quan morí, hom trobà un llibre escrit o registre on apuntava les quantitats que rebia per les injustícies que feia. I en aquest mateix llibre, entre altres partides, n'hi constava una de ben horrible en què afirmava haver cobrades vint-i-cinc lliures per sentenciar el nom d'aquest home. Aquest llibre anà a raure a les mans de misser Pujades, doctor en dret i advocat de pobres...

Onsevilla girés els ulls, Pere Porter hi veia gent coneguda, gairebé tot gent de cúria. Apreneu justícia, gent de la justícia. *Discite justitiam, moniti!* I vet aquí que tot-ambu Pere Porter veu l'ànima del notari Gelmar Bonsoms. I en veure-la féu una gran exclamació: – Valga'm Déu, mossèn Bonsoms, que hageu feta tal maldat d'haver pres l'acte del debitori que mon pare i jo firmàrem en poder vostre! I mon pare, quan vivia, pagà dita quantitat i li cancel·làreu l'acte i no ho vàreu assentar, al marge del dit debitori, com era obligació vostra, ni en cap altre lloc, que mai se n'ha trobat memòria. Mon pare no vos va escriure, refiant-se de vós. I ara, al cap de tant temps, estant jo ben descuidat d'açò, en virtut de tal debitori són vinguts tots els oficials d'Hostalric i m'han pres i inventariat tots els meus béns i heretat. Jo no tinc diners per pagar les despeses d'aquesta tan poc esperada i tan molt injusta execució; i els he promès que si em deixaven anar a Maçanet, per tot demà, els portaria diners per pagar-los. I ells són estats contents i m'han deixat anar amb una manlleuta que per tot demà tinc d'ésser tornant.

En aquest punt, el diable que havia menat a Pere Porter, digué al notari Bonsoms:

– És veritat ço que diu Pere Porter?

– Tant de bo no ho fos! Precisament és per aquest acte que jo só en aquest lloc; per aquesta obra mateixa, estic jo condemnat a l'infern.

Pere Porter encara no sabia ben bé on era. Quan sentí el mot *infern*, donà una gran salt i cridà amb un gran udol: *Jesús i Maria!* Les cavernes infernals, percutides per aquella poderosa invocació, profundament ressonaren tres vegades. I en un instant



s'aplegà una gran legió de dimonis, qui demanaven a Pere Porter per què era anat allà a donar-los encara més turments, anomenant aquells sants noms que ells tant avorrien. Pere Porter els digué que ço que l'havia portat allà era veure i parlar al notari Bonsoms sobre un gran tort que fet li havia. Aleshores, tota la ira dels dimonis es girà contra el notari. Li pegaren grans cops i li multiplicaren els turments, perquè digués a Pere Porter el lloc on trobaria l'acte de la cancel·lació del deute que ara li reclamava tota la justícia d'Hostalric, car ells no podien suportar el suplici que els causaven els adorables noms davant dels quals s'agenollen el cel, la terra i l'infern, que Pere Porter portava sempre a la boca. El notari, al punt digué al pagès de Tordera:

– Aneu a casa meva, que habitava jo, quan era viu, a la vila d'Hostalric. – I encara va afegir: Que en la sala hi trobaria un armari. Que davant mateix d'aquell armari, comptés fins a set filades de rajoles de la paret. Que alcés de les set filades de rajoles fins a les dotze filades. Que mirés i cerqués bé. Que allí trobaria un manual petit de firmes d'actes i que en havent girat vint-i-set fulles trobaria dit acte de debitori, per lo qual acte estava condemnat a l'infern, per quant no l'assentà al marge de dit debitori, com era la seva obligació, per causa que s'havia barallat amb son pare. Per aquest ressentiment va fer-ho i per això es condemnà.

IX. El retorn

Ara vull dir-vos, finalment, com es desinfernà Pere Porter i retornà, sa i sau, a casa seva.

Tan prompte com el notari Bonsoms li hagué dit el lloc on trobaria l'escriptura de cancel·lació del deute que pagà son pare, el domini, ço és, aquell galant jove qui l'havia acompanyat a l'infern, li va parlar així:

– Ventura tingueres que, aquell dia que jo t'encontrí pel camí de Maçanet, havies oït missa i resat el rosari; que altrament jo t'haguera ofegat quan passàrem l'estany de Sils o t'hauria anegat en la mar, quan la transfretàrem. Jo ja t'he tingut lo promès, de portar-te a la presència de Gelmar Bonsoms. Saps on amagà el manual i t'ha dit el full on trobaràs la cancel·lació de l'acte que ell autoritzà. Ara és menester que te'n tornis. Avui és dia de Sant Daniel, primer dia de setembre, i tu, des de la revetlla de Sant Bartomeu, estàs ací. Grans treballs ens dónes quan anomenes els noms de Jesús i de Maria; així que et dic que te'n vages. Quan seràs a casa teva de retorn, et trobaràs que ja t'han venut molts béns. Tu mostra l'acte de pagament del deute, i els tornaràs a recobrar.

Pere Porter prengué el camí de la tornada cap al món. Però abans de sortir a la nostra llum clara, veié coses de gran espant i exemplaritat. Dins un vivíssim flama-reig, retorcent-se com un paper a la vora d'una brasa, veié un boldró de tres barons espectables: un que fou Veguer de Barcelona, un altre que fou Assessor seu i un altre encara que fou Procurador fiscal, els quals tots eren condemnats perquè havien, anticipadament, compromesa la impunitat d'un homei que es cometé en la persona d'un tal Carbonell, pagès de Sant Just Desvern, que deixaren mort dins un bosc, i els cans se'l menjaren. I encara el pagès de Tordera veié altres menes de turments que ulls d'homes no havien vist d'ençà de les visions de Dant. Veié un enginy espantós i horrorós, a manera d'un sínia que sempre rodava, i, en lloc de catúfols, qui anaven amunt i avall eren pare i fill (molt coneguts i principals, quan vivien,



i llurs descendents a Barcelona tenien títols de noblesa). Havien estat mercaders i homes de grans diners en aquest món. Rodava la sinya i quan l'un s'encontrava amb l'altre, ço és, el pare amb el fill, s'esgarrapaven i es mossegaven i es donaven cops, amb tanta de ràbia i malícia i amb tan gran cruixidissa i soroll que pareixia que tot el món se n'entrés. El motiu d'aquest turment era perquè el pare deixà en testament al fill encomanada la restitució dels béns mal adquirits; i el fill no va fer-la. Per això, l'un maleïa l'altre el culpava d'ésser anats tots dos a l'infern...

Què més us en diré? Pere Porter, sense saber com, es trobà al costat d'un home molt gentil, resplendent i ros, vestit com un romeu, que portava un bordó a les mans i una esclavina empetxinada, el qual li digué: "Pere Porter, vine amb mi, si et plau". Li donà el bastó, al qual el pagès de Tordera s'agafà. Caminaren llarg temps per dins la fosca espessa... i a la fi, Pere Porter es trobà restituit al món.

No sabia on era. Feren la via d'un vilatge que s'albirava no gaire lluny. En entrar al poble, veu una fleca. La fam li rosegava el ventre amb els seus ullals canins. Demana un pa, i paga la dona del flequer amb bona moneda catalana. La dona no li admeté aquella moneda, perquè no coneixia la quina terra era. Pere Porter insistí que la moneda era bona i corrent. I la flequera que comença a cridar i esvalotar. Els tafaners que hi van i fan rodona; i un d'ells que diu a Pere Porter: – Home de bé! Lo real que vós donau és d'una terra que és lluny d'ací més de seixanta llegües; i ací no prenen tal moneda, sinó que la volen castellana, que és de bon pes; i la catalana és curta... – Pere Porter que diu: – Per ventura no estic jo a Catalunya? – Penseu vós ésser a Catalunya, i sou a València, a la vila de Morvedre. – Quan Pere Porter sentí això, perd la paraula i cau així com un cos mort cau...

No vulgueu saber com retornà a Tordera. Recobrà els seus béns i tornà a fer-se pagès. De mica en mica, la majestat i el repòs del camp l'asserenaren, i el seu rostre, esgrogueït de l'infernai espant, reprengué les colors de la salut primera. Ja no se'n va moure mai més, de la petita masia pairal. Venturós és aquell, diu un poeta antic, qui deixa escolar els seus jorns dins el camp que heretà de son pare. Arribat a vell, habita la mateixa casa que habità d'infant. La fortuna no se l'ha emportat en el vol de sa roda polsosa, ni mai no ha hagut d'aconhortar la set en l'aigua de les fonts desconegudes. Coneix la tardor, pels fruits, i per les flors la primavera. Veu pondre el sol al camp mateix on veu sortir el sol. Ell va veure com era gla l'alzina que ara li fa ombra; i que es fa vella a mesura que ell també es fa vell.

Així n'hi va prendre a Pere Porter. La seva vida fou dreta, com un solc. Calmós i magnífic, amb passes lentes i fermes com les del bou a la llaurada, anava cap a l'altre món que ell ja no temia, perquè ja l'havia vist. I de vegades s'esdevenia que, en trobar pels rústecs senderons aquell pagès solemne, les mares de Tordera el mostraven a sos fills petits qui se'l miraven amb els ulls plens de candor espantolat:

– Mira, fill meu, mira: aquest home ha estat a l'infern.

